

Филолошко-уметнички факултет
Крагујевац

СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ
Зборник радова са IX међународног научног скупа
одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу
(24 – 25. 10. 2014)

Књига I

СРПСКИ ЈЕЗИК – ОД ВУКА ДО ДАНАС

ПРОГРАМСКИ ОДБОР

Међународног научног скупа *Српски језик, књижевност, уметност*

Председник програмског одбора

Проф. др Иван Коларић, декан

Пошћредседници програмског одбора

Проф. др Милош Ковачевић

Проф. др Драган Бошковић

Чланови програмског одбора

Доц. др Никола Бубања, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Доц. др Владимир Поломац, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Доц. др Часлав Николић, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Проф. др Бранка Радовић, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Доц. др Сања Пајић, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Проф. др Божинка Петронијевић, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Проф. др Анђелка Пејовић, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Проф. др Мирјана Мишковић Луковић, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Проф. др Катарина Мелић, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Проф. др Персида Лазаревић ди Ђакомо, Универзитет „Г. д. Анунцио”, Пескара, Италија.
Проф. др Ала Татаренко, Филолошки факултет Универзитета „Иван Франко”, Лавов, Украјина.
Доц. др Зринка Блажевић, Филозофски факултет, Загреб, Хрватска
Проф. др Миланка Бабић, Филозофски факултет Универзитета у Источном Сарајеву, Босна и Херцеговина
Проф. др Михај Радан, Факултет за историју, филологију и теологију, Темишвар, Румунија
Проф. др Димка Савова, Факултет за словенску филологију, Софија, Бугарска
Проф. др Славка Величкова, Филолошки факултет, Универзитета „Пајсије Хиландарски”, Пловдив, Бугарска
Проф. др Јелица Стојановић, Филозофски факултет, Никшић, Црна Гора

Уредници

Проф. др Милош Ковачевић (одговорни уредник)

Доц. др Јелена Петковић

Рецензенти

Проф. др Милош Ковачевић

Проф. др Радивоје Младеновић

Проф. др Никола Рамић

Проф. др Мирјана Мишковић Луковић

Проф. др Анђелка Пејовић

Проф. др Сања Ђуровић

Проф. др Јелена Филиповић

Доц. др Ана Јовановић

Доц. др Ивана Вучина Симић

Др Марија Мандић, научни сарадник

Доц. др Милка Николић

Доц. др Јелена Петковић

Доц. др Владимир Поломац

СР
360
одржаног

СРПСКИ

Министарст

СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ
Зборник радова са IX међународног научног скупа
одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу
(24–25. X 2014)

Књига I

СРПСКИ ЈЕЗИК – ОД ВУКА ДО ДАНАС

Крагујевац, 2015.

---

*Издавање овог зборника финансијски је подржало
Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије*

Драгана РАДОВАНОВИЋ¹
Институт за српски језик САНУ, Београд

Нина АКСИЋ
Етнографски институт САНУ, Београд

ТЕРМИНОЛОГИЈА КУЋЕ И ПОКУЋСТВА У ВУКОВОМ РЈЕЧНИКУ (1852)²

У раду се на основу Вуковог Рјечника (1852) издваја лексика у вези са кућом и покућством, с намером да се прикаже српска традиционална кућа и покућство у XIX веку. Лексичко-семантичком анализом ће се показати да Вуков Рјечник релативно добро сведочи о једном битном аспекту српске традиционалне културе, укључујући и просторне, историјске, етнојезичке и културолошке моменте.

Кључне речи: лексикологија, лексикографија, терминологија куће и покућства, лексичко-семантичка анализа, Вуков Рјечник (1852)

Увод

Вишезначност речи *кућа* и мноштво назива за куће односно „смештајне објекте” различитог типа градње, намене, облика односно изгледа, материјала и слично отвара нам важну област народне културе, која је доспела до нас као словенско цивилизацијско наслеђе, мање-више мењано аутохтоним развојем или преобликовано новим поднебљем у сусрету са другим културама, затеченим у новој постојбини и онима које су се наметнуле каснијим суседством или пак технолошком и цивилизацијском супремацијом. То сабрано памћење, уграђено у целину материјалне и духовне културе као њен интегрални део, уређено да се може једноставно наћи и сучелити с другим културама, налази се у речницима. Наш лексикографски првенац у том смислу је Вуков Рјечник, наша књига „пред књигама”, како су је зналци квалификовали. Прво издање Вуковог Рјечника из 1818. године обично се узима као сведочанство језика и као регистар културе Вуковог завичаја.³ Друго издање пак није више наглашено једнодијалекатско у језичком и у културолошком смислу, нити само с ослонцем на руралну културу.⁴

¹ saraluka@eunet.rs

² Текст је настао у оквиру научних пројеката *Дијалектолошка истраживања српског језичког простора* (178020) и *Интердисциплинарно истраживање културног и језичког наслеђа Србије и изградња мултимедијалног интернет портала „Појмовник српске културе”* (47016), које у целини финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

³ Међутим, Вук је и до тада имао шире увиде у српску културу, даље од самог Тршића. Уз то, Вук је и бирао.

⁴ Наравно, ни прво ни друго издање (или оба узета заједно) не могу се сматрати потпуним као попис речи и њихова оптимална интерпретација са илустрацијама. Уосталом, ни једномоник у том смислу не може бити веран репрезент чак ни локалног идиома, у културолошком смислу и сиромашнијег од Вуковог Тршића с почетка деветнаестог века. Зато, ако неке речи нема у Вуковом Рјечнику, не можемо увек тврдити да је та реч односно реалија Вуку или у његовом Тршићу непозната. Има на пример разлога да се упитамо да ли је Вуку морало (или могло?) бити познато

Уопштених напомена о заступљености појединих области материјалне и духовне културе у Рјечнику налазимо у појединим Просветиним књигама Вукових Сабраних дела. Миленко Филиповић (1972) каже да у „Рјечнику има око 400 речи које се односе на кућу и друге зграде, покућство и посуђе.” Студиозних прилога има наравно на десетине. У првом реду значајно је поређење терминологије куће и покућства из Војводине са Вуковом грађом (Вуковић 1987: 359–363). Потом су по правилу успостављане релације према Вуку у готово свим озбиљнијим прилозима из специјалних терминологија и терминологија старих заната. Највише таквих прилога потекло је из новосадског лингвистичког центра, а зачетак истраживања везује се за име Велимира Михајловића. Тако је поред терминологије куће и покућства са различитих терена (уп. нпр. Вуковић 1988; Црњак 2006; Којић 2006; Букумирић 2006), обрађена војвођанска виноградарска терминологија у Вуковом Рјечнику (Кашаић 1971), затим „Вукова трпеза” (Kruszecz 2004) и др. Уосталом, и великом Симоновићевом Ботаничком речнику (1959) први ослонац је Вук, неретко и главни критеријум приликом идентификације и избора „првог”, „стандардног” назива.

Из напред наговештених разлога може се разумети намера да се у раду прикаже инвентар речи везан за кућу и покућство у Вуковом Рјечнику као значајан сегмент српске традиционалне културе XIX века, тачније тога времена и народног памћења у којем су насложени векови. Издвојене речи класификоване су по семантичким пољима према већ одомаћеној методологији Никите Толстоја, у нас најпре разрађеној и примењеној (у битним детаљима и модификованој) у обради терминологије куће и покућства у Војводини Гордане Вуковић (1988).⁵

да се носећа греда у кровној конструкцији, поред *ашула/афшула*, обележава и лексемом *сиполица* или *ћурија*. Ово су свакако само насумично назначени разлози због којих овакав тип истраживања има смисла и као тестирање Вуковог лексикографског подухвата.

- 5 За разлику од Толстојевог приступа, Гордана Вуковић у семантичка поља уноси лексеме са различитим коренима, као и морфолошко-творбене ликове лексема истог корена. Такође, указује на то да није нужно бележење разноврсних фонетских ликова, будући да оно из аспекта изучавања лексичке структуре појединих говора може бити ирелевантно (Вуковић 1988: 29).

У нашој класификацији, у односу на монографију Г. Вуковић, број поља је смањен, а такође су изостављени и многи сегменти тих поља (названи диференцијалним семантичким класама и поткласама) због тога што су у Вуковом Рјечнику речи неуједначено интерпретиране. Наиме, Вук није по истом обрасцу и једнако подробно описивао сваки појам, а за велики број њих тумачење није ни давао на српском језику већ је само наводио немачке (гоцицом) и латинске лексичке еквиваленте (преводе), што је врло неподесно за подробнију аутентичну семантичку и етнолингвистичку анализу (в. нпр. обраду арх. лексеме *лијес*). Чини нам се (запажање се заснива на случајним узорцима) да је Вук за ‘обичне’ речи (обичне у смислу: праве, подобне) по правилу давао само превод, односно немачки и/или латински еквивалент, а уз њему мање обичне и регионалне варијанте (с назнаком где је конкретна реч потврђена) и контекст, илустрацију (в. нпр. *ахар* и *хар*). За називе у семантичким пољима нису давале дијалекатске форме, када су у питању само невелике разлике у гласовном склопу, као ни екавска и јекавска изговорна варијанта, већ су наведене оне на које се прве наилази по азбучном реду у речнику. Слично је поступила и Г. Вуковић, свесно остављајући по страни бележење различитих фонетских ликова препознатљиво истих лексема (приликом синтетичнијих представљања) (Вуковић 1988: 29). Међутим, условно названи фонетски варијетети, посебно ако би додатно у фокусу било и поређење првог и другог издања – открили би више важних момената који нису само лингвистичка географија.

Скица за лексикон

1. КУЋА И ПОКУЋСТВО

стално или привремено, хар. 1.2. Назив зграда, пријебој. шак, угал. 1.2.3.

Општи назив: кућа. Ка: *црей*, *ћерамица*, *нагстиришница*.

1.6. Делови дрвета који спајају рогама. 1.6.4. Састављен мљак, оцак, сула.

Од камена: *јозе*. Вета: *колиба*, *ку*. Вена шумом: *ш*.

врсте куће према куће: 1.10.1. *изб*, *јросирија*, *соб*.

2. ОТВОРИ

нцир, *јрозор*. 2.2. ни део: *окно*, *о*. тканине: *завес*.

3. УЛАЗИ

шашица, *кајија*. вир: *врашник*, *доле*: *бедрени*, *ша*, *шанац*, *кључан*, *совница*, *окре*.

4. СОБНИ

веш, *огар*, *јос*. 4.2.1. За једну *ја*, *скамија*. 4.3. који се извлач *шкриња*. 4.3.4.

5. КУХИЈЕ

шалчић, *синија*.

6. ПЕБИ

јећ. 6.2. Врсте 6.3.1. Поклопа

7. СПРАВЕ

тре: *вашираљ*, *ка*, *чакмак*, *ча*, *јар*.

- 6 Овакво насловна тема заснована на географској, л

Скица за лексичко-семантичку анализу⁶

1. КУЋА И ЊЕНИ ДЕЛОВИ: 1.1. Општи називи за зграде у којима се може стално или привремено живети: *ајати, кућа* 1.1.1. *бачија, вајати, двор, клијети, ћилер, хар*. 1.2. Називи појединих делова: 1.2.1.1. Споља и изнутра: *зид, дувар, преградак, пријебој*. 1.2.1.2. У земљи: *подуменџа, шемељ*. 1.2.2. Угао: *буџак, нуџао, хошак, уџал*. 1.2.3. Под: *пайос, пог*. 1.2.4. Строп: *пошкуйље, шаван, шаванице*. 1.3. Општи назив: *кров, лијес, урџија*. 1.4. Врсте покривке и делови крова: 1.4.1. Опек: *цреј, ћерамида*. 1.4.2. Дашчице: *шиндра*. 1.4.3. Крај крова над зидом: *доксати, надстрешница, сиреа, шрем, хладник, шарапог*. 1.5. Општи назив: *грађа, јатија*. 1.6. Делови дрвене конструкције крова: 1.6.1. Коса греда: *рог, скудла*. 1.6.2. Део који спаја рогове: *греда, жиока*. 1.6.3. Грета на којој стоје друге греде: *афџуља*. 1.6.4. Састављени рогови: *лашковица*. 1.7. Остало: 1.7.1. Одвод за дим: *баџа, димљак, оџак, сулундар*. 1.8. Назив за посебне врсте куће према материјалу: 1.8.1. Од камена: *поземљуша*. 1.8.2. Од дрвета: *дашчара, глада*. 1.8.3. Од прућа или дрвета: *колиба, кулача, превијача, шрница*. 1.8.4. Од сјека: *осјечина*. 1.8.5. Прекривена шумом: *шумњача*. 1.8.6. Прекривена лубом: *лубњача*. 1.9. Назив за посебне врсте куће према изгледу: *двокајтан, двокајтница, кровњача, нагон*. 1.10. Делови куће: 1.10.1. *изба, кати, коноба, кућар, кућер*. 1.10.2. *кухарница, оџаклија, погрум, простиорија, соба, хамам*.

2. ОТВОРИ ЗА СВЕТЛОСТ И ЊИХОВИ ДЕЛОВИ: 2.1. Општи назив: *пештер, прозор*. 2.2. Називи делова: 2.2.1. Камен око прозора: *зубац*. 2.2.2. Застакљени део: *окно, ошце*. 2.2.3. Решетка: *мушебак*. 2.3. Застори на прозорима: 2.3.1. Од тканине: *завес*. 2.3.2. Од дрвета: *капак*.

3. УЛАЗИ И ЊИХОВИ ДЕЛОВИ: 3.1. Општи назив: *врати, вратиоца, вратишница, катија*. 3.1.1. Поред куће: *катија, катицик*. 3.2. Називи делова: 3.2.1. Оквир: *вратишник, довратишак, оилаџа*. 3.2.2. Шарке: *баглама*. 3.2.3. Даска на довратку доле: *бедрени праг, праг*. 3.2.4. Уређаји за затварање: 3.2.4.1. са кључем: *брава, катишанац, кључаница, локош, мандал, ћилиш*. 3.2.4.2. без кључа: *ереза, зајорањ, заковница, окрешалка, реза*.

4. СОБНИ НАМЕШТАЈ: 4.1. За спавање: 4.1.1. Називи лежаја: *канабе, кревети, одар, пошелеља*. 4.1.2. Дечји лежај: *бешика, колевка, шика*. 4.2. За седење: 4.2.1. За једну особу: *сјола, сјолац, сјолица*. 4.2.2. За више особа: *канабе, клубија, скамија*. 4.3. За одело, рубље: 4.3.1. Намештај: *долај, орман, полица*. 4.3.2. Део који се извлачи: *фијока, чекмеџе, шкрабиа*. 4.3.3. За девојачку спрему: *скриња, шкриња*. 4.3.4. За вешање одела: *раб, раф, чивилук*. 4.4. Остало: *нокшир, огледало*.

5. КУХИЊСКИ НАМЕШТАЈ: 5.1. За обедовање и седење: 5.1.1. *астал, асталчић, синија, совра, сјо, сјолица, шрпеза*. 5.1.2. За држање кашика: *ожичњак*.

6. ПЕЋИ И ЊИХОВИ ДЕЛОВИ: 6.1. Општи назив: *вуруна, каљ, огњиште, пећ*. 6.2. Врсте пећи: 6.2.1. Зидана пећ: *бријежњача*. 6.3. Називи појединих делова: 6.3.1. Поклопац за затварање: *сач* (2)

7. СПРАВЕ КОЈЕ СЕ УПОТРЕБЉАВАЈУ ОКО ПЕЋИ: 7.1. За подстицање ватре: *вајираљ, жарач, кашилук, масаџ, маша, огњило, ожег, оцило, петињак, посийка, чакмак, чарак*. 7.2. Преграда у пећи: *пећњак*. 7.3. За стављање хлеба у пећ: *лопар*.

⁶ Овакво насловљавање централног дела прилога треба разумети као чињеницу да смо свесне тога да тема заслужује опсежну монографску студију, која би обухватила различите аспекте – лексикографски, лингвогеографски, етнолингвистички, културолошки и сл.

8. НАПРАВЕ ЗА КУВАЊЕ И СУДОВИ: 8.1. Општи назив: *суд, суђе, посуђе*. 8.1.1. Земљани: *џрнац, маслењак, рукачица, коџао, лопижа*. 8.1.2. Метални или земљани: *бакрач, бакрачић, брадаш, гвоздењак, лонац, шерџа*. 8.2. Делови судова: 8.2.1. За поклапање: *заклопац*.

9. СУДОВИ ЗА ПЕЧЕЊЕ: 9.1. Општи назив: Судови: 9.1.1. Од земље: *ђувече, цреџуља*. 9.1.2. Од метала: *казан, џросуља, шава, џенџера, џејсија, џиџањ*. 9.1.3. Делови судова: *каџак (1)*. 9.2. За хлеб: *сач (1), црејња, црејуља*.

10. СУДОВИ ЗА ОБЕДОВАЊЕ И СЕРВИРАЊЕ: 10.1. Врсте судова: *бљуда, ваџан, жђела, засџруџ, здела, коџања, џаница, синија (2), џањир, ћаса, чана, чанак, чинија*. 10.2. Суд за сервирање: *служавник*. 10.3. Предмет којим се једе: 10.3.1. Течна храна: *ожица, жлица, кашика, лажица*. 10.3.2. Чвршћа храна: *виљушка, џирун*. 10.4. Предмет којим се сече: *нож*. 10.5. Посуде за зачине: *сланик, сланица*.

11. ПОСУДЕ И СПРАВЕ ЗА МЕШЕЊЕ ХЛЕБА: 11.1. Посуде за мешење: *навђе, нађве (2), нађвице (2)*. 11.2. Постоље за мешење хлеба: *нађвенице, ноџари, ноџаче, ноџачи*. 11.3. Направа за сејање: *сиџо, сиџка*. 11.4. Дрво за развијање: *оклаџија*. 11.5. Корпа/торба за печен хлеб: *корџа, коџарица, лебара, лебница/хљебница, хлебара*. 11.6. Соба или место за спремање хлеба: *мјешаоница*. 11.7. Озидано место у кући за печење хлеба: *џејлењак*.

12. ПОСУДЕ ЗА МЛЕКО: 12.1. Суд за мужу: *крављача, музлица*. 12.2. За ношење млека: *канија*. 12.3. Штап за збијање сира: *џаљ (2)*. 12.4. Штап за метење масла: *сиџај, сиџајаница*.

13. ПОСУДЕ ЗА ВОДУ И ЊИХОВИ ДЕЛОВИ: 13.1. Посуде: *баквица, бардак (1), барило (2), барилче, бариоце, бокал, брема, ведрџца, ведро, водењака, врџ, врч, врчина, џуџум, коршов, крчаџ, ромџенча, сидло, џас, џестџија, џишка, џоварија, чаџра, чобања, шавољ*. 13.2. Чаше: *дрвењача, џуровача, жмуо, чаша, чмулица*. 13.3. Помоћне справе: 13.3.1. Цев за сипање: *левак*. 13.3.2. Направа за ношење посуде: *обрамица (1)*.

14. СУДОВИ ЗА АЛКОХОЛНА ПИЋА: 14.1. Општи назив: *бадањ (2), бардак, бачва, бокар, боџуља, боца, боџун, буре, буча, џостџара, каџа, конџијер, конџир (1), коршов, крчаџ, мајолика, оканица, осмак, џестџија, цволика, чмулица, џестџорка*. 14.2. Називи посуда из којих се пије: 14.2.1. Чаше: *дрвењача, џуровача, жмуо, куџа (1), џехар, џас (1), чаша*. 14.2.2. Чутуре: *босанка, бурача, чуџура, цица*. 14.2.3. Бочица за ракију: *чокањ*. 14.2.4. Суд за ношење вина или ракије: *буклија, џлоска*. 14.2.5. Буре за пиво: *бечка*.

15. ПОСУДЕ ЗА НАМИРНИЦЕ: 15.1. За чување брашна и жита: *маџаза, санџук, сиџуџа*. 15.2. За чување купуса: *куџусура*. 15.3. За зејтин: *зеџџиница, уљарица*. 15.4. За чување хлеба: *лебара, лебница, хљебара, хљебница*. 15.5. За чување меда: *меденица, џуџ*. 15.6. За орахе: *џавник*. 15.7. За чување масла и уља: *џара*.

16. ПОСУДЕ И ПРИБОР ЗА ЛИЧНУ ХИГИЈЕНУ: 16.1. Посуде за умивање и прање ногу: 16.1.1. Дрвена: *шкаф*. 16.1.2. Метална: *сахан*. 16.2. Просторија за купање: *хамам*. 16.3. Тканина за брисање: *јаџлук, личњак, џешикир, убрус*. 16.4. Остало: *бријач, саџун, умиваоница*.

17. ПОСУДЕ И СПРАВЕ ЗА ПРАЊЕ И ПЕГЛАЊЕ: 17.1. Посуде: *сахан, шкиџ*. 17.2. постоље за прање: *млеђве, навђе (2), ноџари*. 17.2.1. За натапање: *џарионица*. 17.2.2. За лупање кошуља: *џраџљача*. Справе за пеглање: 17.3.1. Пегла: *уџија*. 17.4. Крпа за прање: 17.4.1. На парионици: *лужњака (2)*.

18. ПОСУДЕ И СПРАВЕ ЗА ПРАЊЕ ПОСУЂА: 18.1. Крпа за прање: *судеџиџера*.

19. ПРЕДМЕТИ ЗА ЧИШЋЕЊЕ ПРОСТОРИЈА И ДВОРИШТА: 1.1. Општи назив: *мејла, шрномеш*.

20. ПОСТЕЉИНА: 20.1. *лежница, поштеља, поштељица (1)*. 20.2. Део који се простире доле у кревет: *душек, илахџа, јусџина, чаршав*. 20.3. Покривачи: 20.3.1. Домаће израде: 20.3.1.1. О перја: *дуња (3)*. 20.3.1.2. Од вуне: *бијељ, бјељина, губер, ћебе, покривача*. 20.3.2. Куповни: *јорџан*. 20.4. Подемтач за главу: *блазина, јастук (1), шунђела*. 20.5. Навлака за јастук: *навлака*. 20.6. Рам од кревета: *душек-крук*.

21. ПРЕКРИВАЧИ И ПРОСТИРКЕ: 21.1. Општи назив: *покривач, поњава, простирач*. 21.2. На столу: *крџеџа*. 21.3. На поду: 21.3.1. Од вуне: *ћилим*. 21.3.2. Од рогоза: *асура, роџожина*. 21.3.3. Од сјенине: *подина*.

22. ПРЕДМЕТИ ЗА НОШЕЊЕ НАМИРНИЦА, КУКУРУЗА, СЛАМЕ И ЊИХОВИ ДЕЛОВИ: 22.1. Плетени од прућа: *вретенара, сејеш, сирџа*. 22.2. Ткани: *врећа, зембил, кеса, обрамица (2), сџруњара, шоболац, шорба, ужичара, ујрџа-ча, џак*. 22.3. За сламу: *мрежале*.

23. РАЗНЕ СПРАВЕ ЗА ДОМАЋИНСТВО: 23.1. За туцање: *аван, баџа, шу-колук, шуцало, шучак*. 23.2. За сејање жита: *решџо*. 23.3. За цеђење: *ђевђир, це-дило, цеџка*. 23.4. За стругање: *еренде, рибаоница, рибеж*. 23.5. За мешање: *брљача, варјача*. 23.6. За сечење: 23.6.1. Меса: *саџара*. 23.6.2. Осталог: *маказе, ножице*. 23.7. За цепање и обраду дрва: *балџа, кесер, секира*. 23.8. За кафу: *зарф, ибрик, филџан*.

24. СВЕТИЉКЕ: 24.1. Застакљена, на петролеј и сл.: *фењер*. 24.2. На маст, уље: *лукијернар*. 24.3. Бакља: *зубља*. 24.4. Свећа: *шумарача*. 24.5. Постоље за свећу: *свећњак, чирак*. 24.6. Фитиљ: *луч*.

25. ОКУЋНИЦА И ЊЕНИ ДЕЛОВИ: 25.1. Простор око куће: *авлија, двор, дворишџе, врџ, баџича, босџан, џарџин*. 25.2. Делови окућнице: 25.2.1. За поврће и воће: *баџича, градина*. 25.2.2. За ђубре: *буњшиџе*. 25.2.3. За дрва: *дрвљаник, џе-џало*. 25.2.4. За воду: *бунар, џерам*. 25.2.5. Зграда за грејање: *гџијалица*.

26. ОСТАВЕ, СПРЕМИШТА: 26.1. За намирнице и зрнасту храну: *амбар, коџи, коџиц, кућар, кућерак, кућер, шџагаљ*. 26.2. Простор за сламу, сено: *појаџа (2), сенара, сењак*. 26.3. Просторија за бурад: *качара*. 26.4. За лој: *лојарица*. 26.5. За сушење воћа: *јушница*.

27. СМЕШТАЈНИ ОБЈЕКТИ ЗА СТОКУ: 27.1. Објекти за крупну стоку, прос-торија за коње: *аџар, јара, коњушница, кошара, шрло, хар (1), шџала*. 27.2. Објекти за ситну стоку: *коџац, кошара, шрол, шор*. 27.2.1. За овце: *овчара, овчарица*.

Речник као извор, уређен наравно по лексикографским принципима (азбучни ред се подразумева), наметнуо је навођење речи унутар семантичких макро и микро поља такође азбучним редом, што утиче на то да се след навођења може погрешно поистоветити са хијерархијом, односно са проширеношћу (нпр. у лингвогеографском смислу), степеном општости, стандардошћу и слично. На пример *ајаш* и *кућа* нису, колоквијално речено, самерљиве речи (нису синоними, већ само, шире гледано, припадају истој семантичкој класи), као ни лексички низ типа: *бачија, вајаш, двор, клиџеш, ћилер, хар*. Међутим, другог карактера је однос лексема *подуменџа* и *шемељ* (попустљиво посматрано могу се сматрати синонимима с разликама у географији, уз напомену да су ове две речи 'игром' историје могле временом поделити и исти простор, скоро до синонимијског односа). Подробнијим лексичко-семантичким коментаром део мање-више предвидљивих неспоразума може се или отклонити или макар на њих упозорити, што се очекује од опсежнијих монографских студија или тематски специјализо-

ваних проблемских студија, а не од осврта оваквог карактера. Илустративно то показују примери: *стире(ј)а* из семантичке поткласе *крај крова над зидом* (1.4.3) исто је што и *окајница*, али има друкчију функцију од *доксаћа*, *шрема*, *хладника* који се схватају као шири покривени, у неким случајевима и полузатворени простор; затим *шенџера* из поља *судови за печење* (9.1.2) у источној Србији означава већи глинени врч; или на пример *сћај* вероватно је исто што и *бучка* – направа за добијање масла. Такође да напоменемо да се низ реалија из ове области материјалне културе у досадашњим монографијама „покрива” тзв. синтагматским лексемама које се у речницима традиционалног типа и мањег обима не показују, као нпр. *кров од дасака* (= шиндра), *кров од сламе* (= сламњача) и сл.

С друге стране, мноштво назива за куће различитог типа и намене води до закључка о значају самог тог објекта у народном животу. Наиме, разноврсне зграде за становање, смештај стоке, или пак смештај намирница добијале су карактеристичне називе, најчешће према различитим врстама материјала од којих су грађене, или пак према самом изгледу. По истом принципу учача се да су и неки други појмови, тј. предмети, имали значајну употребну вредност у народном животу тога времена, као што је то, на пример, био *хлеб*, а што се може видети из података представљених у семантичким пољима.

Издвојена тематска лексика у вези са кућом и покућством поредива је са тематским монографијама и изашлим дијалекатским речницима, чиме се отварају релације Вуков Рјечник – српски културни простор и Вуково и ново време, што укључује и дијатопију и дијахронију, а дијахронија и свеукупну временску вертикалу укључујући адстрат, суперстрат и наравно пре свега нове типове културе и нове технологије. На овај начин тематски се тестира Вуков Рјечник, што није неважно ни приликом конципирања савремених стандардних речника српског језика.

На крају треба поменути и друштвено-историјске, опште чиниоце који су у претпрошлом веку утицали на образовање дома, тј. на место за посед, на изглед имања, изглед и материјал зграде за живљење, покућство и др. Ти чиниоци су пре свега били развитак породице и промене односа у породици, а њих су увек пратила и одређена веровања и обичаји.

Литература

- Букумирић, Милета. *Терминологија куће и покућства у северној Мешохији*. 2006. Српски дијалектолошки зборник LIII, Београд: Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ.
- Вуковић, Гордана. *Једно поређење Вукове лексике са дијалекатском грађом из Војводине (на материјалу терминологије куће и покућства)*. Научни састанак слависта у Вукове дане 17, 1987, 359–363.
- Вуковић, Гордана. *Терминологија куће и покућства у Војводини*. 1988. Нови Сад: Филозофски факултет, Институт за јужнословенске језике.
- Караџић, Вук. *Српски рјечник ишумачен њемачкијем и латинскијем ријечима*. Скупио га и на свијет издао Вук Стеф. Караџић, у Бечу, у штампарији јерменскога намастира, 1852.
- Кашић, Јован. *Виноградарска терминологија Срема*. Филозофски факултет Нови Сад, Нови Сад, 1971, 159–180.
- Којић, Јадранка. *Терминологија куће и покућства Бањана*. Српски културни центар „Свети Сава” Суботица, 2006.

Ракић Милојко
Прилози проу
зофски факулт
Миленко Фил
на дела, књ. XV
Црњак, Дијан
Филозофски ф

*

Agata Kruszc
Vuka Stefanovi
XLVII, 1/2, 233

TERMS REF

The paper
Stefanović Kara
century. The lex
an important as
cultural momen
Key words
The Serbian Dic

Ракић Милојковић, Софија. Речи у Вуковим речницима забележене у Србији. 1988–1990. Прилози проучавању језика. 24–26, Нови Сад: Институт за јужнословенске језике, Филозофски факултет у Новом Саду, 5–28.

Миленко Филиповић, Вук Сп. Караџић и српска етнографија, Етнографски списи. Сабрана дела, књ. XVII, 1972.

Црњак, Дијана. Терминологија куће и покућства у Лијевчу пољу и Жуји. Бања Лука: Филозофски факултет Бања Лука, 2006.

Agata Kruszc, *Vukova trpeza – kulinarska terminologija u prvom izdanju „Srpskog Rječnika” Vuka Stefanovića Karadžica (1818)*, Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, XLVII, 1/2, 233–297.

TERMS REFERRING TO HOUSE AND FURNISHINGS IN THE SERBIAN DICTIONARY (1852)

Summary

The paper analyses the terms referring to house and furnishings in *The Serbian Dictionary* by Vuk Stefanović Karadžić (1852) with the aim of presenting the traditional Serbian house and furnishings in 19th century. The lexical semantic analysis shows that *The Serbian Dictionary* is a relatively good evidence of an important aspect of the traditional Serbian culture, including the areal, historical, ethnolinguistic and cultural moments.

Key words: lexicology, lexicography, terms referring to house and furnishings, lexical semantic analysis, *The Serbian Dictionary* by Vuk Stefanović Karadžić (1852)

Dragana Radovanović
Nina Aksić

Филолошко-уметнички факултет
Крагујевац

СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ
Зборник радова са IX међународног научног скупа
одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу
(24–25. 10. 2014)

Књига I
СРПСКИ ЈЕЗИК – ОД ВУКА ДО ДАНАС

Коректура
Јелена Петковић

Превод и лектура резимеа на енглеском језику
Александар Радовановић

За издавача
Проф. др Иван Коларић,
декан Филолошко-уметничког факултета

Технички уредник
Срђан Стевановић

Штампа
Занатска задруга „Универзал“
Чачак

Тираж
200

ISBN 978-86-85991-79-0

CIP - Каталогизација у публикацији - Народна библиотека Србије, Београд

811.163.41'367(082)

811.163.41:811(082)

811.163.41'366(082)

МЕЂУНАРОДНИ научни скуп Српски језик, књижевност, уметност (9 ; 2014 ; Крагујевац) Српски језик, књижевност, уметност : зборник радова са IX међународног научног скупа одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу, (24-25. X 2014). Књ. 1, Српски језик - од Вука до данас / [одговорни уредник Милош Ковачевић]. - Крагујевац : Филолошко-уметнички факултет, 2015 (Чачак : Занатска задруга Универзал). - 497 стр. : илустр. ; 24 cm

Текст ћир. и лат. - Радови на више језика. - Тираж 600. - Стр. 5: Три тома зборника са IX међународног научног скупа српски језик, књижевност, уметност/ уредништво. - Стр. 7-8: О лингвистичкој књизи зборника / уредник. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Summeries; Резюме.

ISBN 978-86-85991-79-0 (брош.)

а) Српски језик - Синтакса - Зборници б) Српски језик - Страни језици - Зборници с) Српски језик - Морфологија - Зборници
COBISS.SR-ID 218279692